

Hervormingsagenda een (on)mogelijke opdracht?

Barbara Majoor, Philip Wallage en Roger Dassen

Het accountantsberoep wordt opnieuw in de stijgers gezet. De hervormingsagenda, die in het najaar van 2014 door de werkgroep 'Toekomst Accountantsberoep' is geformuleerd, is ambitieus. De ruim vijftig voorgestelde maatregelen, verdeeld over negen verschillende thema's zijn veelomvattend maar het gaat uiteindelijk om slechts één doel het verhogen van de kwaliteit van de accountantscontrole, waarbij het publiek belang voorop staat. Precies deze twee begrippen; 'kwaliteit van de controle' en het 'publiek belang' zijn niet eenvoudig te duiden.

Kwaliteit van de controle, in Engelstalig vakjargon, beter bekend als 'Audit Quality' is een begrip dat vanuit de regelgeving niet eenduidig is bepaald. Is de norm een jaarrekening die geen materiële onjuistheden bevat? Of is de norm dat een controle volledig moet zijn uitgevoerd conform alle professionele standaarden? Of is de norm dat aan de redelijke verwachtingen van stakeholders is voldaan? De huidige situatie kan worden vergeleken met de legende van de zes blinde mannen die een olifant proberen te identificeren. Iedereen geeft een ogenschijnlijk correcte, maar onvolledige, beschrijving van een deel van de olifant.¹ Daarom is het belangrijk dat er een eenduidige en meetbare definitie komt die recht doet aan de verwachtingen van alle stakeholders. Van Buuren bespreekt in zijn bijdrage in dit themanummer het recent door de International Auditing and Assurance Standards Board uitgebrachte raamwerk van controlekwaliteit. Hij concludeert dat het raamwerk helaas nog niet het antwoord is waarmee het beroep de regie kan nemen en de verwachtingen van de gebruikers kan sturen. Van Buuren concludeert dat het raamwerk geen antwoord geeft op de verwachtingen van de gebruikers, omdat essentiële aspecten zoals de relevantie van de controle onvoldoende in het raamwerk worden uitgewerkt, zodat de bruikbaarheid beperkt is.

Publiek belang is een begrip dat stamt uit de Limpergiaanse leer van het gewekte vertrouwen. Een leer waar menig accountant mee is opgegroeid en waarin de uitgangspunten onafhankelijkheid, professioneel-kritische instelling, deskundigheid en kwaliteit van de controle centraal staan. Dit zijn ook de uitgangspunten

van de hervormingsagenda. De werkgroep Toekomst Accountantsberoep heeft geconcludeerd dat anno 2015 deze uitgangspunten aan revisie toe zijn en opnieuw moeten worden bepaald. Wat is de invulling anno 2015?, dit was en is de cruciale vraag die de werkgroep heeft geprobeerd te beantwoorden. Verandering van de cultuur binnen accountantsorganisaties en het individuele gedrag van accountants is de sleutel die de werkgroep daarvoor aandraagt. Verandering van de mindset van het accountantsberoep is noodzakelijk om het publiek belang weer centraal te stellen. Arjan Brouwer, lid van de werkgroep Toekomst Accountantsberoep bespreekt in zijn artikel drie aspecten die de werkgroep daarvoor essentieel vindt; Governance en beloning, onderlinge concurrentie op kwaliteit tussen de kantoren en de 'revival' van de eigen verantwoordelijkheid van de beroepsbeoefenaar.

Versterking van de Governance door de benoeming van een raad van commissarissen en aanpassing van de beloning is geen sinecure en raakt het hart van de partnerstructuur en het business model van accountantsorganisaties. Volgens Tweede Kamerlid Nijboer is de partnerstructuur zoals die nu functioneert niet langer houdbaar en het grote probleem van de sector. Verandering van de governance en het business model is hiervoor nodig. Brouwers als lid van de werkgroep is van mening dat invoering van een RvC een belangrijke bijdrage levert om te interveniëren in het beleid van accountantsorganisatie om zodoende het langetermijnbelang en duurzame bestaansrecht zonder concessies voorop te stellen. Dit is een uitdaging en vraagt om een stevige samenstelling van de raad die met de blik van de maatschappij naar de organisatie kijkt. Boot en Wallage plaatsen in hun bijdrage een aantal kritische kanttekeningen. Zij zijn van mening dat in de voorstellen van de werkgroep van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants onvoldoende aandacht is geweest voor het belang van kritisch vermogen, een rechte rug, deskundigheid en integriteit die de basis zijn voor een effectief bestuur of toezichtsoorgaan. Innovatie van het businessmodel van accountantskantoren is broodnodig om continuïteit van de

sector te garanderen. Voor een behoudende beroepsgroep is dit geen sinecure en dit kan weleens de achillespees van de hervorming zijn. Volberda, Van der Weerd en Van de Mandele schetsen in hun bijdrage een aantal modellen die accountantskantoren kunnen hanteren om te innoveren. Ook gaan zij in op de succesfactoren voor innovatie. Waarbij een transformatie-leider het verschil kan maken tussen een succesvolle innovatie of een mislukking.

De huidige beloningsstructuur is een gevoelig thema op de hervormingsagenda. Nijboer heeft recent in de Tweede Kamer kritische vragen gesteld over de hoogte van het partnerinkomen en het signaal dat daarvan uitgaat met betrekking tot de benodigde investeringen in de kwaliteit van de controle. Als antwoord daarop pleit Paul Koster in een uitzending van BNR begin januari voor een normering van de partnerinkomens. Een interessante stellingname, aangezien de vraag kan worden gesteld of de partnerinkomens niet simpel een resultante zijn van vraag en aanbod, zoals Bouwens in zijn bijdrage bespreekt. Bouwens stelt dat een verklaring voor het inkomen van accountants is gelegen in het achterblijven van het aanbod van accountants die over de benodigde kwalificaties beschikken. Hij stelt bovendien vast dat er nog een belangrijke onderzoeksvraag ligt, namelijk het begrijpen van de relatie tussen de kwaliteit van de controle en het inkomen van de accountant. Een zeer interessant maar ook complex onderzoeksterrein aangezien het daarbij gaat om de interactie tussen persoonskenmerken en beloningsmodellen te begrijpen. Een terrein dat binnen accountancy tot op heden nauwelijks is onderzocht. Recent onderzoek uitgevoerd door studenten aan de Nyenrode Business Universiteit o.l.v. promovendus Herman van Brenk laat zien dat de veronderstelling dat accountants een lagere audit quality leveren als zij een op de behaalde omzet uit de eigen cliëntenportefeuille gebaseerde beloning ontvangen, te simpel is. Dit raakt een van de andere thema's van de werkgroep namelijk het belang van onafhankelijk objectief onderzoek, waarbij de werkgroep voorstelt een instituut hiervoor op te richten dat onder andere onderzoek doet naar de drivers van (onvoldoende) controlekwaliteit (root-cause analyse). Een pleidooi dat ook door Dassen en Buijink wordt

ondersteund in hun bijdrage waarin ze bespreken dat veel van de huidige voorgestelde maatregelen onvoldoende zijn gefundeerd op wetenschappelijk onderzoek. Zij doen daarbij een oproep aan onderzoekers om hun agenda mede te laten sturen door de relevantie van hun onderzoek voor de verdere ontwikkeling van het accountantsberoep op de thema's controlekwaliteit en innovatie van het accountantsberoep die verder reikt dan uitsluitend de controle van de jaarrekening. Een belangrijk stuk van de innovatieagenda ligt overigens op het terrein van de communicatie van de accountant. De traditionele verklaring is onvoldoende om aan de verwachtingen van de stakeholders te voldoen. Accountants moeten voor hun oordeel durven uitkomen en gevraagd, maar vooral ook ongevraagd bereid zijn om de 'assurance' die ze verstrekken toe te lichten, zowel mondeling als schriftelijk. Zoals Wieringa in zijn bijdrage toelicht om het vertrouwen metterdaad te herstellen is het nodig dat een kantoor kiest voor kwaliteit en daaraan zijn merknaam verbindt. Dit betekent dat de accountant op sommige momenten van zich móet laten horen. Intern, in het schriftelijke en mondelinge contact met het management en met het Audit Committee (bij grote concerns). Daar moet het communicatiebeleid van accountantsorganisaties op zijn ingericht.

Al met al een zeer ambitieuze agenda die ook een stuk verder gaat dan in de rest van de wereld op dit moment wordt bediscussieerd. In het buitenland wordt de Nederlandse agenda nu nog met verbazing gevolgd, maar ook met interesse gadeslagen of deze hervormingen effect gaan hebben. Het zou ons echter niet verbazen als het accountantsberoep over de hele wereld binnen een afzienbare tijd ook stappen in deze richting gaat nemen. Immers de Big 4 zijn de trekkers van deze agenda en de thema's zoals hierboven besproken staan nu reeds met enige regelmaat op de agenda's van de internationale toezichthouders en de standard setters. Wij sluiten af met de opmerking dat het beroep een boeiend decennium staat te wachten, waarin veel op het spel staat als het gaat om het bestaansrecht van het beroep. Een spel waarin lef, durf en inventief denken het verschil gaan maken. Accountants bent u daarop voorbereid? ■

Noten

- Majoor, G.C.M. (Barbara), & Brenk, H.M. van. (2014, 16 mei). Accountants en controlekwaliteit; contradictio in terminis? Accountancy Nieuws, 22-24.